

ГЕНДЕРНІ РОЗБІЖНОСТІ У ПРОЦЕСІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГРУПОВИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В статті розкриваються гендерні розбіжності у процесі функціонування групових цінностей студентів вищих навчальних закладів. Засвідчено гендерні відмінності умов впливу більшості і меншості членів групи у процесі розвитку та збереження групових цінностей. Джерел – 8.

Ключові слова: студенти, вищий навчальний заклад, група, цінності, групові цінності, гендерні розбіжності.

Постановка проблеми. Одним із ключових моментів є те, що в період нестабільності та радикальних змін категорія цінності також зазнала значних змін та трансформацій. Це добре видно на прикладі статево-рольових (гендерних) особливостей та їх супроводу. Зокрема, зміщення та зміни відносно чоловічих та жіночих норм поведінки та цінностей, майже відсутність конкретизації щодо типових «чоловічих» та «жіночих» характеристик, зумовили певний резонанс та дискусії з боку громадськості. Так, сучасна жінка стала більш активною, ініціативною, емансипованою, з домінуванням чоловічих рис характеру (мужність, сила волі, сміливість, підприємливість), зникають звиклі для даної соціальної категорії когнітивні знання, які впливали на їх сприйняття та категоризацію власне «чоловічого» та «жіночого». Так, з позиції феміністично постструктуралістичної парадигми як жінка, так і чоловік можуть позиціонувати себе різними способами та засобами, не залежно від своєї статі. Тому актуальною постає проблема визначення гендерних розбіжностей у процесі функціонування групових цінностей особистості, зокрема студентів вищих навчальних закладів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічний аналіз підходів до вирішення означеної проблеми показав, що у студентів цей період життя пов'язаний, в основному, з навчанням у вузі, коли доводиться, поряд з основним завданням, опанувати нову професію, нові знання, адаптуватися до суттєво нової системи взаємозв'язків. З'являється новий соціально-організаційний вектор, тобто організаційна форма абсолютно інша від попередньої – вуз, а не школа; нова організація навчальної діяльності, потрібно виконувати нові ролі, з'являються нові форми домагань. Групові норми дозволяють долати соціально-психологічні суперечності між інтенсивним фізичним, інтелектуальним розвитком та лімітом часу, а також економічними можливостями; між результатами діяльності, зумовленими індивідуальними особливостями та міжособистісними взаємостосунками; суперечності та непорозуміння в системі «викладач-студент» (способи взаємодії залежно від типу викладачів «інтелігент», «вузький спеціаліст», «адміністратор», «невдаха»); адаптаційні суперечності (умови та вимоги студентського життя); між прагненням до самостійності у підборі знань і способах їх здобуття і жорсткими методами і формами підготовки спеціалістів певного профілю; між великою кількістю інформації, що поступає через різні канали і обмеженим часом для її осмислення (інформаційна культура) [2; 3; 5; 8].

На думку дослідників, оскільки студентська група є цілісною системою, котра має специфічні, властиві тільки їй якості, то ще одним її показником слугують цінності-якості, а саме: моральні; ділові; емоційні. Також виявлені гендерні відмінності щодо означених змінних: хлопці-респонденти «оцінюючи» дівчат своєї групи, надають перевагу виключно жіночим якостям, заперечуючи будь-які прояви «чоловічих» моделей поведінки і, відповідно, дівчата-респонденти, характеризуючи хлопців своєї групи, називають виключно «маскулінні» якості. Очевидно, що позиціонування хлопців чи дівчат групи поза рамками статево-рольових

норм, недокінця сприймається членами групи, але, якщо йде мова про досягнення групової цілі, виконання групового завдання, тоді група може виправдати таку якість [1; 3; 4; 7]. Крім того, дослідники зазначають, що студенти, яким властива націленість в майбутнє, що вважають себе сильними особистостями та спроможними встановлювати контроль над подіями власного життя, переважно орієнтуються на цінності самоствердження, автономії, відстоювання власних поглядів і переконань. Студенти, які задоволені теперішнім, переважно не спроможні контролювати події власного життя, є фаталістично налаштованими та орієнтуються на цінності гедонізму, конформності, традицій, сімейного та соціального виміру. Студенти-індивідуалісти мають усвідомлені цілі у житті та самостійно пробують ними керувати, вважають себе сильними особистостями та прагнуть незалежності. Переважна більшість студентів-колективістів, навпаки, здебільшого переймаються теперішнім (рідше майбутнім), не спроможні встановлювати контроль над життєвими подіями та прагнуть отримувати допомогу з боку інших у всіх сферах, з метою досягти високого рівня матеріального забезпечення та особистого успіху [3; 8].

Проте розкриття гендерних розбіжностей у процесі функціонування групових цінностей студентів вищих навчальних закладів потребує додаткового вивчення.

Мета статті – розкрити гендерні розбіжності у процесі функціонування групових цінностей студентів вищих навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Згідно з поставленими завданнями дослідження, ми спробували з'ясувати залежність чинників розвитку групових цінностей від гендерних особливостей респондентів.

Аналіз відповідей хлопців та дівчат, показав наявність низки відмінностей. Зокрема, домінуючими серед відповідей дівчат відносно того, які чинники сприяють розвитку та функціонуванню групових цінностей виявились такі: загальний успіх членів групи; конфліктна ситуація; згуртованість групи; демократичний стиль спілкування і взаємодії за якого відбувається обмін думками, обговорення суперечностей; сумісність і спрацьованість членів групи; подібність думок, цінностей, уявлень членів групи про її цілі. Респондентами-хлопцями виокремлені такі чинники розвитку групових норм, як: професійний досвід членів групи; професійний досвід лідера групи; професійний досвід старости групи; загальна невдача групи; загальний авторитет лідера групи. Погляди співпали за такими аспектами, як: люб'язний, товариський тон спілкування; зростання пізнавальної, соціальної, політичної, моральної активності членів групи; по-третє, задоволеність кожного членством у групі.

Порівняння відповідей студентів вищих навчальних закладів Києва, Северодонецька та Ужгорода показали, що такі чинники розвитку групових цінностей як: професійний досвід членів групи; професійний досвід лідера групи; професійний досвід старости групи; загальний авторитет лідера групи є пріоритетними для студентів Ужгородського національного університету. Чинники, які можуть розвинути групові цінності, з точки зору студентів Київських освітніх закладів: зростання пізнавальної, соціальної, політичної, моральної активності членів групи; демократичний стиль спілкування і взаємодії, за якого відбувається обмін думками, обговорення суперечностей; сумісність і спрацьованість членів групи; подібність думок, цінностей, уявлень членів групи про її цілі. Щодо респондентів східного регіону (Северодонецьк), то тут чинниками, які можуть змінити групові цінності є: загальний успіх членів групи; конфліктна ситуація; загальна невдача групи. Загально прийнятними для респондентів всіх регіонів виявилися: люб'язність, товариськість, дружелюбність тон спілкування; згуртованість групи; задоволеність кожного членством у групі; бажання членів групи конструктивно розв'язати конфлікт, знайти продуктивне рішення.

У такий спосіб, для студентів західного регіону основним чинником функціонування групових цінностей є професіоналізм членів групи, старости, лідера групи. Представники східного регіону виокремили загальний успіх членів групи як чинник функціонування

групових цінностей. Респонденти з центрального регіону відзначили активність членів групи, яка може змінити групові цінності і вплинути на динамічні процеси в групі, а також демократичний стиль спілкування та взаємодії.

Цікавими та інформаційно наповненими є також відповіді чоловіків і жінок стосовно чинників, які б сприяли збереженню групових цінностей. Дівчата-респонденти вказують на: загальний успіх членів групи; люб'язний, товариський, дружелюбний тон спілкування; згуртованість групи; задоволеність кожною членством у групі; демократичний стиль спілкування і взаємодії, за якого відбувається обмін думками, обговорення суперечностей; сумісність і спрацьованість членів групи; бажання членів групи конструктивно розв'язати конфлікт, знайти продуктивне рішення.

Чинниками збереження групових цінностей для чоловіків виступили: професійний досвід членів групи; загальний успіх членів групи; задоволеність членством у групі; згуртованість групи; люб'язний, товариський, дружелюбний тон спілкування; загальний успіх членів групи.

Таким чином, порівняльний аналіз уявлень про чинники збереження і розвитку групових цінностей за статевою ознакою показав, що вони є відмінними. Отримані результати пілотажного опитування, підтверджують думку про те, що засоби впливу для проведення інновацій в групі, стимулювання активності членів групи, мають застосовуватися із врахуванням їх гендерних відмінностей. Жіночий стиль взаємодії, орієнтований більшим чином на партнерство і взаємозалежність. Жінки більш екстравертовані, комунікабельні, емпатичні, їм легше, ніж чоловікам, висловити своє невдоволення та виразити свої емоції. Для жіночої частини групи значимою є взаємодія з одногрупниками, вони більш ситуативні, привносять більше особистого в свою інтерпретацію етики, цінностей. Межі цих цінностей є більш мобільними, залежно від контексту в якому розгортається ситуація. Також важливою є сумісність, тобто оптимальне поєднання властивостей учасників взаємодії, можливість групи в такому складі діяти безконфліктно і узгоджено, що створює умови для ефективної спільної діяльності. Домінування емоційно-міжособистісних зв'язків може нанести шкоду формуванню системи ділових взаємин, особливо в щойно організованих, а також в слабorozвинутих групах.

Що стосується хлопців, то вони надають перевагу професіоналізму членів групи, її старости, лідера. При цьому підкреслимо, що в студентських групах формальний статус старости, як правило, збігається з неформальним статусом лідера. Даний зв'язок підтверджено кореляційно, коефіцієнт кореляції становить 0,607.

Виявлено, що як вплив більшості, так і вплив меншості можуть за певних умов сприяти оптимальному функціонуванню групи. У своїй більшості респонденти всіх регіонів піддаються впливу більшості групи, але думка меншості може стати не менш вагомою. Гендерні відмінності показали, що дівчата-студентки більше піддаються впливу більшості, ніж хлопці. Кореляційні зв'язки засвідчують, що студенти підкоряються впливу більшості та нормам, які ця більшість позиціонує, тому що це сприяє адаптації, дисципліні у групі, груповій продуктивності, груповій згуртованості, визначенню правил поведінки з іншими групами та її членами. При цьому існують умови за яких нормативний вплив більшості члени групи будуть ігнорувати: коли члени групи впевнені у своїй правоті та коли вони втратили довіру до більшості, а також тих норм більшості, які не дисциплінують членів групи.

Основними соціально-психологічними умовами впливу меншості групи є переконаність членів групи у раціональності та доцільності пропозицій меншості, а також непостійність більшості у своїх позиціях, часта змінність. Не зважаючи на те, що респонденти мають високий рівень домагань до меншості, до їх професійних якостей, вимагають з їх боку креативності, самобутності, цінності, які ініціює меншість також мають дисциплінувати членів групи, тобто творча ірраціональність може трактуватися членами групи як відхилення від норми і неодразу сприйматись членами групи.

Емпіричні відомості щодо регіональних особливостей впливу меншості не виявили значних розбіжностей. Тільки репрезентанти західного регіону відводять значну роль такій змінній як симпатія до лідера меншості; вони полюбують зміни та інновації, запропоновані меншістю, через те, що це надає їм шанс проявити себе.

Встановлено регіональні відмінності щодо чинників розвитку групових цінностей. Зокрема, студенти західного регіону уповають на професіоналізм членів групи, старости, лідера групи; представники південного регіону вважають, що загальний успіх членів групи може слугувати хорошим фундаментом для розвитку прогресивніших групових цінностей; респонденти з центрального регіону відзначили активність членів групи, яка може змінити групові цінності й вплинути на динамічні процеси в ній.

Висновки. За гендерними показниками виявлено низку відмінностей щодо чинників розвитку й функціонування групових цінностей. Загальний успіх членів групи; конфліктна ситуація, згуртованість групи, демократичний стиль спілкування і взаємодії, можуть, на думку дівчат-респондентів, спричинити формування групових прогресивних цінностей та їх функціонування. Для хлопців-респондентів такими чинниками є професійний досвід членів групи, старости, лідера або загальна невдача групи, яка буде стимулювати пошук «нових» групових цінностей.

Результати емпіричного дослідження також засвідчили гендерні відмінності умов впливу меншості групи. Дівчата називають основними індикатори впливовості меншості: симпатію до меншості групи загалом; впевненість, наполегливість, постійність меншості; вони самі охоче виступають у ролі меншості та ініціюють зміни. Відповіді хлопців вказують на їх бажання демонструвати протест більшості, чинити їй опір, створювати конфліктні ситуації, тобто носять бунтівний, часто деструктивний характер, оскільки позиція меншості, на їх думку, при цьому має бути жорстка.

Список використаної літератури

1. Бэррон Р. Социальная психология группы: процессы, решения, действия / Бэррон Роберт, Керр Норберт, Миллер Норман. – СПб. : Питер, 2003. – 272 с.
2. Гамезо М.В. Возрастная психология: личность от молодости до старости / М.В. Гамезо, В.С. Герасимова, Г.Г. Горелова, Л.М. Орлова. – М. : Издат. дом «Ноосфера», 1999. – 272 с.
3. Гарькавец Н. С. Особенности индивидуализации ценностных ориентаций студенческой молодежи Юго-восточной Украины в условиях социальных преобразований / Н. С. Гарькавец, М. М. Герасименко // Журнал научных публикаций аспирантов и докторов. – Серия: Философия. Психология. Социология. – Курск : ООО Призма, 2014. – № 1 (91). – С. 165-168.
4. Дусавицький О.К. Соціальна ситуація розвитку як об'єкт психологічного аналізу / О. К. Дусавицький // Психологія і суспільство. – Тернопіль, 2009. – № 4. – С. 22 – 25.
5. Карамушка Л.М. Психологія управління закладами середньої освіти: Монографія / Л.М. Карамушка. – К., 2000. – 332 с.
6. Москаленко В. В. Особливості соціалізації молоді в умовах трансформації суспільства : Монографія / [Г.М. Авер'янова, Н.М. Дембицька, В.В. Москаленко]. – К. : «ППП», 2005. – 307 с.
7. Ойстер К. Социальная психология групп / Керол Ойстер [перев. с англ. О. Исакова, А. Татлыбаева, А. Туник; под ред. А. Бродоцкая]. – СПб. : прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. – 224 с.
8. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування : Монографія / Т.Д. Щербан. – К. : Міленіум, 2004. – 346 с.

Транслітерація

1. Baron R. the Social psychology of group: processes, decisions, actions / Robert Baron, Norbert Kerr, Norman Miller. – SPb. : Peter, 2003. – 272 с.
2. Gamezo M. V. developmental psychology: personality from youth to old age / mV Gamezo, V. S. Gerasimov, G. Gorelova, L. M. Orlov. – Moscow : Izdat. house "Noosphere", 1999. – 272.
3. Garikapati N. S. Peculiarities of individualization of valuable orientations of student's youth of the South-East of Ukraine in conditions of social change / N. Garkavets S., M. M. Gerasimenko // Journal of scientific publications graduate and doctoral. – Series: Philosophy. Psychology. Sociology. – Kursk : LLC prism, 2014. – № 1 (91). – P. 165-168.
4. Dusavitsky A. K. The Social situation of development as an object of psychological analysis / A. K. Dusavitsky // Psychology and society. – Ternopil, 2009. – No. 4. – P. 22 – 25.
5. Karamushka L. M. Psychology of management the function of secondary education: Monograph / L. M. Karamushka. – K., 2000. – 332 p.
6. Moskalenko V. V. Features social youth in conditions of society transformation : Monograph / [G. M. Averyanova, N. M. Dembitska, V. V. Moskalenko]. – K. : "PPP", 2005. – 307 p.
7. Oyster K. the Social psychology of groups / Carol oyster [transl. angl. A. Isakov, A. Tatibaeva, A. Tunik; ed. by A. Brodica]. – SPb. : Prime-EVROZNAK, 2004. – 224 p.
8. Serban T. doctor of psychology, educational communication : Monography / T. D. Serban. – K. : Millennium, 2004. – 346 p.

Михайлишин У.Б.

Гендерные различия в процессе функционирования групповых ценностей студентов высших учебных заведений

В статье раскрываются гендерные различия в процессе функционирования групповых ценностей студентов высших учебных заведений. Показаны гендерные различия условий влияния большинства и меньшинства членов группы в процессе развития и сохранения групповых ценностей. Источников – 8.

Ключевые слова: студенты, высшее учебное заведение, группа, ценности, групповые ценности, гендерные различия.

Mykhaylyshyn U.B.

Gender differences in the operation of group values of university students

The article reveals gender differences in the operation of group values of university students. Showing gender differences in terms of the effect of the majority and minority group members in the process of development and preservation of group values. Sources - 8.

Key words: students, higher education institution, the group, values, group values, gender differences.

Михайлишин Уляна Богданівна – кандидат психологічних наук, доцент, здобувач кафедри соціальної та практичної психології Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, м. Сєвєродонецьк.

УДК 159.922.736.4

В. Є. Харченко

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНОГО СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

У статті розглянуто проблему визначення поняття «життєстійкість» у сучасній психологічній літературі. У дослідженні виокремлено його основні структурні компоненти.

392